

Η ΜΟΡΦΗ
ΤΟΝ ΛΕΙΨΑΝΟΝ
JUAN GABRIEL
VÁSQUEZ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΙΚΑΡΟΣ

Η ΜΟΡΦΗ ΤΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ

Τίτλος πρωτοτύπου: *La forma de las ruinas*

© Juan Gabriel Vásquez, 2015

Πρώτη έκδοση στα ισπανικά, Βαρκελώνη, 2016

© για την ελληνική έκδοση Εκδόσεις Ίκαρος, 2017 σε συμφωνία

με το λογοτεχνικό πρακτορείο Casanovas & Lynch Agencia Literaria S.L.

Μετάφραση από τα ισπανικά: Αχιλλέας Κυριακίδης

Σχεδιασμός - Εικονογράφηση εξωφύλλου: Χρήστος Κούρτογλου

Στοιχειοθεσία - Σελιδοποίηση: Εκδόσεις Ίκαρος

Εκτύπωση: Μητρόπολις Α.Ε.

Βιβλιοδεσία: Ηλ. Μπουντάς - Π. Βασιλειάδης Ο.Ε.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, της σελιδοποίησης, του εξωφύλλου και γενικότερα όλης της αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν.2121/1993.

Πρώτη έκδοση: Ιανουάριος 2018

ISBN 978-960-572-189-3

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΚΑΡΟΣ • ΒΟΥΛΗΣ 4, 105 62 ΑΘΗΝΑ • Τ: 210 3225152 • www.ikarosbooks.gr

Juan Gabriel Vásquez

Η ΜΟΡΦΗ ΤΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ

Μετάφραση - Σημειώσεις:
Αχιλλέας Κυριακίδης

ΙΚΑΡΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΜΙΛΟΥΣΕ	
ΓΙΑ ΚΑΚΟΤΥΧΕΣ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ	13
B. ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΝΕΚΡΩΝ	77
Γ. ΕΝΑ ΠΛΗΓΩΜΕΝΟ ΖΩΟ	151
Δ. ΓΙΑΤΙ ΚΑΜΑΡΩΝΕΙΣ;	226
Ε. ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΤΡΑΥΜΑ	286
ΣΤ. Η ΕΡΕΥΝΑ	357
Ζ. ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ;	423
Η. Η ΔΙΚΗ	494
Θ. Η ΜΟΡΦΗ ΤΩΝ ΔΕΙΨΑΝΩΝ	561
 ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ	 647
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	649
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ	651
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΕΝΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ, ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ ΚΑΙ ΤΙΤΛΩΝ ΕΡΓΩΝ	 659
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΞΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΕΝΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ, ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ ΚΑΙ ΤΙΤΛΩΝ ΕΡΓΩΝ	 673
ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	675

Στον Λεονάρδο Γκαραβίτο,
που μου 'βαλε τα λείψανα στα χέρια

Στη Μαρία Λιντς και την Πιλάρ Ρέγιες,
που μου 'δειξαν πώς να τους δώσω μορφή

Είσαι τα λείψανα του ευγενέστερου άνδρα...

ΣΑΙΞΠΗΡ, Ιούλιος Καίσαρ

Α

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΜΙΛΟΥΣΣΕ ΓΙΑ ΚΑΚΟΤΥΧΕΣ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ

Την τελευταία φορά που τον είδα, ο Κάρλος Καρβάγιο ανέβαινε με κόπο σε μια αστυνομική κλούβα, με τα χέρια δεμένα πισθάγκωνα, με χειροπέδες, και το κεφάλι βυθισμένο ανάμεσα στους ώμους, ενώ μια λεζάντα στο κάτω μέρος της οθόνης πληροφορούσε για τους λόγους της σύλληψής του: είχε προσπαθήσει να κλέψει το υφασμάτινο κοστούμι ενός δολοφονημένου πολιτικού. Ήταν μια εικόνα φευγαλέα, που την είδα τυχαία σε ένα απ' τα νυχτερινά δελτία ειδήσεων, μετά την κραυγαλέα επέλαση των διαφημίσεων και λίγο πριν τα αθλητικά, και θυμάμαι πως σκέφτηκα ότι χιλιάδες τηλεθεατές μοιράζονταν μαζί μου εκείνη τη στιγμή, μα ότι μόνο εγώ μπορούσα να πω αδιάψευστα ότι δεν είχα εκπλαγεί. Ο τόπος ήταν το παλιό σπίτι του Χόρχε Ελίσερ Γκαϊτάν, που τώρα είχε μετατραπεί σε μουσείο, στο οποίο έρχονται κάθε χρόνο στρατιές επισκεπτών για να βρεθούν σε σύντομη και εφήμερη επαφή με την πιο διάσημη πολιτική δολοφονία στην ιστορία της Κολομβίας. Το υφασμάτινο κοστούμι ήταν αυτό που φορούσε ο Γκαϊτάν στις 9 Απριλίου 1948, τη μέρα που ο Χουάν Ρόα Σιέρα, ένας νεαρός με ακαθόριστες φιλοναζιστικές συμπάθειες, που είχε ερωτοτροπήσει με

ροδοσταυρικές σέκτες και συνήθιζε να συνδιαλέγεται με την Παναγία, τον περίμενε στην είσοδο του γραφείου του και τον πυροβόλησε τέσσερις φορές από λίγα βήματα απόσταση, στη μέση του πολυσύχναστου δρόμου και κάτω από το έντονο μεσημεριανό φως της Μπογκοτά. Οι σφαίρες άφησαν τρύπες στο σακάκι και στο γιλέκο, κι ο κόσμος που το ξέρει επισκέπτεται το μουσείο μόνο και μόνο για να δει αυτούς τους σκοτεινούς άδειους κύκλους. Ο Κάρλος Καρβάγιο, θα μπορούσε να σκεφτεί κανείς, ήταν ένας από εκείνους τους επισκέπτες.

Αυτό συνέβη το 2014, τη δεύτερη Τετάρτη του Απριλίου. Κατά τα φαινόμενα, ο Καρβάγιο είχε πάει στο μουσείο γύρω στις έντεκα το πρωί, και τον είδαν να περιφέρεται για πολλές ώρες στο σπίτι σαν εκστατικός πιστός, ή να στέκεται σκυμμένος πάνω απ' τα συγγράμματα Ποινικού Δικαίου, ή να βλέπει το ντοκιμαντέρ που οι εικόνες του με τα φλεγόμενα τραμ και τους εξοργισμένους ανθρώπους με τη ματσέτα υψωμένη προβάλλονται σε λούπα, όλη μέρα. Περίμενε την αποχώρηση και των τελευταίων μαθητών με τις στολές για ν' ανέβει στον δεύτερο όροφο, όπου σε μια βιτρίνα φυλασσόταν, σε κοινή θέα, το κοστούμι που φορούσε ο Γκαϊτάν τη μέρα της δολοφονίας του, και τότε άρχισε να χτυπάει με γάντια το χοντρό γυαλί για να το σπάσει. Έφτασε ν' αγγίξει τον ώμο του σκούρου μπλε σακακιού, αλλά δεν πρόλαβε να κάνει τίποτ' άλλο: ο φύλακας του δευτέρου ορόφου, θορυβημένος απ' το σπάσιμο, τον σημάδευε με το πιστόλι του. Τότε ο Καρβάγιο συνειδητοποίησε ότι είχε κοπεί με τα σπασμένα γυαλιά της βιτρίνας, κι άρχισε να γλείφει τις αρθρώσεις των δακτύλων του σαν αδέσποτο σκυλί. Όμως δεν έδειχνε ιδιαίτερα ανήσυχος. Στην τηλεόραση, μια κοπελίτσα με άσπρη μπλούζα και σκοτσέζικη φούστα το συνόψισε ως εξής:

«Δες και τον είχαν πιάσει να ζωγραφίζει στον τοίχο».

Την άλλη μέρα, η αποτυχημένη κλοπή ήταν σε όλες τις εφημερίδες. Όλες εξέφραζαν την έκπληξή τους, την υποκριτική τους έκπληξη, για το γεγονός ότι ο μύθος του Γκαϊτάν συνέχιζε να εγείρει τέτοια πάθη εξήντα έξι χρόνια μετά τα γεγονότα, και κάποιοι παρομοίαζαν για νιοστή φορά τη δολοφονία του Γκαϊτάν με εκείνην του Κένεντι, απ' την οποία, μισό αιώνα και ένα χρόνο μετά, δεν είχε μειωθεί ούτε στο ελάχιστο η δύναμή της να συναρπάζει. Όλοι θυμήθηκαν, μη και μας έλειπαν, τις απρόβλεπτες συνέπειες της δολοφονίας: την πόλη να φλέγεται από τα συλλαλητήρια, τους ελεύθερους σκοπευτές στις στέγες να πυροβολούν αδιακρίτως, τη χώρα σε πόλεμο τα επόμενα χρόνια. Οι ίδιες πληροφορίες έρχονταν από παντού, λιγότερο ή περισσότερο χρωματισμένες, λιγότερο ή περισσότερες μελοδραματικές και συνοδευόμενες από λιγότερες ή περισσότερες εικόνες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων στις οποίες ένας οργισμένος όχλος, ο οποίος έχει μόλις λιντσάρει τον δολοφόνο, σέρνει το μισόγυμνο σώμα του στο οδόστρωμα της εβδόμης καθέτου,¹ με κατεύθυνση το Προεδρικό Μέγαρο· αλλά πουθενά δεν μπόρεσα ν' ακούσω ή να διαβάσω έστω και μία εικασία, όσο αστήρικτη κι αν ήταν, ως προς τις πραγματικές αιτίες για τις οποίες ένας άνθρωπος με σώας τας φρένας αποφασίζει να μπει σ' ένα φρουρούμενο σπίτι και να πάρει με τη βία τα διάτρητα ρούχα ενός διάσημου νεκρού. Κανείς δεν το αναρωτήθηκε αυτό, και η μιντιακή μας μνήμη ξέχασε σιγά σιγά τον Κάρλος Καρβάγιο. Πνιγμένοι στην καθημερινή βία, που δεν τους άφηγε χρόνο ούτε ν' απογοητευτούν, οι Κολομβιανοί άφησαν εκείνο τον άκακο άνθρωπο να διαλυθεί σιγά σιγά σαν σκιά το δειλινό. Κανείς δεν τον ξανασκέφτηκε.

Η ιστορία του, εν μέρει, είναι αυτό που θέλω να αφηγηθώ. Δεν μπορώ να πω ότι τον γνώριζα καλά, αλλά είχα αποκτήσει μαζί του ένα βαθμό οικειότητας που τον πετυχαίνουν μόνο εκείνοι που επιδιώκουν να παραπλανηθούν. Ωστόσο, για να ξεκινήσω αυτήν την αφήγηση (που την προδικάζω φλύαρη και, ταυτόχρονα, ελλιπή), οφείλω να μιλήσω πρώτα για τον άνθρωπο που μας σύστησε, αφού ό,τι μου συνέβη μετά έχει νόημα μόνο αν αναφέρω τις συνθήκες υπό τις οποίες μπήκε στη ζωή μου ο Φρανσίσκο Μπεναβίδες. Χθες, περπατώντας στο κέντρο της Μπογκοτά όπου έχουν διαδραματιστεί πολλά απ' αυτά που σκοπεύω να διερευνήσω στην παρούσα αναφορά, και προσπαθώντας να βεβαιωθώ γι' άλλη μία φορά πως δε μου 'χει ξεφύγει τίποτα στην επώδυνη ανάπλασή τους, έπιασα τον εαυτό μου ν' αναρωτιέται μεγαλόφωνα πώς είχα φτάσει να ξέρω κάποια πράγματα που, αν δεν τα 'ξερα, μπορεί και να 'μουν καλύτερα· πώς έφτασα να περνάω τόσο χρόνο με το να σκέφτομαι αυτούς τους νεκρούς, να ζω μαζί τους, να μιλάω μαζί τους, ν' ακούω τις πίκρες τους και να πικραίνομαι κι εγώ με τη σειρά μου που δεν μπορώ να κάνω τίποτα για ν' απαλύνω τον πόνο τους. Και να σκεφτεί κανείς ότι όλα είχαν αρχίσει όταν ο γιατρός Μπεναβίδες με κάλεσε στο σπίτι του. Εκείνη τη στιγμή πίστεψα πως είχα δεχτεί την πρόσκληση για να μη στερήσω το χρόνο μου από κάποιον που μου 'χε διαθέσει τον δικό του σε μια δύσκολη στιγμή· μ' άλλα λόγια, η επίσκεψη θα 'ταν μια απλή ανταπόδοση, μία ακόμα από τις τόσες ασημαντότητες στις οποίες σπαταλάμε τη ζωή μας. Δεν μπορούσα να ξέρω πόσο έσφαλλα, αφού ό,τι συνέβη εκείνη τη νύχτα έβαλε σε κίνηση έναν τρομερό μηχανισμό που μόνο μ' αυτό το βιβλίο μπορεί να σταματήσει· αυτό το βιβλίο, που γράφτηκε σαν εξιλέωση για

εγκλήματα που, αν και δεν τα 'χα διαπράξει εγώ, κατέληξα να τα κληρονομήσω.

Ο Φρανσίσκο Μπεναβίδες ήταν ένας από τους πιο φημισμένους χειρουργούς της χώρας, ένας καλός πότης μολτ ουίσκι κι ένας αχόρταγος αναγνώστης, αν και φρόντιζε να τονίζει πως τον ενδιέφερε περισσότερο η Ιστορία απ' ό,τι η μυθοπλασία, κι αν είχε φτάσει να διαβάσει κάποιο μυθιστόρημά μου, μάλλον στωικά παρά ευχάριστα, το 'κανε μόνο εξαιτίας του συναισθηματισμού που του προκαλούσαν οι ασθενείς του. Εγώ δεν ήμουν, αυστηρά μιλώντας, ασθενής του, αλλά ένα θέμα υγείας ήταν αυτό που μας έφερε σε επαφή για πρώτη φορά. Μια νύχτα του 1996, λίγες εβδομάδες αφού είχα εγκατασταθεί στο Παρίσι, ενώ πάσχιζα ν' αποκρυπτογραφήσω ένα δοκίμιο του Ζορζ Περέκ, πρόσεξα ένα ξένο σώμα κάτω από το αριστερό μέρος της γνάθου, σαν να 'χα ένα σβώλο μέσα από το δέρμα. Ο σβώλος μεγάλωσε τις επόμενες μέρες, αλλά η συγκέντρωσή μου στη νέα μου ζωή, στην αποσαφήνιση των κανόνων τής καινούργιας πόλης και στην προσπάθειά μου να ενσωματωθώ σ' αυτήν, δε μου επέτρεψε ν' αντιληφθώ τις αλλαγές. Μέσα σε λίγες μέρες είχα ένα γάγγλιο τόσο ερεθισμένο, που μου παραμόρφωνε το πρόσωπο· ο κόσμος στο δρόμο με κοιτούσε με οίκτο, και μια συμφοιτήτριά μου σταμάτησε να με χαιρετάει, από φόβο μην κολλήσει καμιά άγνωστη αρρώστια. Άρχισαν οι εξετάσεις· μια ολόκληρη λεγεώνα παριζιάνοι γιατροί αδυνατούσαν να κάνουν μια σωστή διάγνωση· ένας απ' αυτούς, που τ' όνομά του δε θέλω να το θυμάμαι, τόλμησε να εισηγηθεί την πιθανότητα καρκίνου των λεμφαδένων. Τότε ήταν που η οικογένειά μου πήγε στον Μπεναβίδες για να τον ρωτήσει αν όντως

ήταν πιθανό αυτό. Ο Μπενναβίδες δεν ήταν ογκολόγος, αλλά τα τελευταία χρόνια ασχολούνταν με τη συμπαράσταση αρρώστων σε τελικό στάδιο, κάτι που το έκανε εθελοντικά, χωρίς καμία αμοιβή. Έτσι, παρ' όλο που θα ήταν ανεύθυνο εκ μέρους του να κάνει διάγνωση σε κάποιον που βρισκόταν στην άλλη όχθη του Ατλαντικού (και μάλιστα, μια εποχή πριν απ' τα κινητά που στέλνουν φωτογραφίες, και πριν απ' τις ενσωματωμένες στους υπολογιστές κάμερες), ο Μπενναβίδες πρόσφερε γενναιόδωρα το χρόνο του, τις γνώσεις του και τη διαίσθησή του, και η υπερατλαντική στήριξή του αποδείχθηκε σχεδόν τόσο χρήσιμη όσο και μια οριστική διάγνωση. «Αν είχατε αυτό που ψάχνουν» μου 'πε μια φορά στο τηλέφωνο, «θα το 'χαν ήδη βρει.» Η υπαινικτική λογική της φράσης ήταν σαν το σωσίβιο: αυτός που πνίγεται το αρπάζει χωρίς ν' αναρωτιέται μήπως είναι τρύπιο από μέσα.

Μετά από μερικές εβδομάδες (που τις πέρασα σε άχρονο χρόνο, συμβιώνοντας με την πολύ συγκεκριμένη πιθανότητα η ζωή μου να τελείωνε στα είκοσι τρία μου, αλλά τόσο χαυνωμένος απ' το χτύπημα ώστε δεν μπορούσα καν να νιώσω αληθινό φόβο ή αληθινή θλίψη), ένας γενικός παθολόγος που είχα γνωρίσει τυχαία στο Βέλγιο, μέλος των Γιατρών Χωρίς Σύνορα που είχε μόλις επιστρέψει από τη φρίκη του Αφγανιστάν, χρειάστηκε μόνο μία ματιά για να μου διαγνώσει μια μορφή φυματίωσης των γαγγλίων που είχε εξαφανιστεί από την Ευρώπη και ενδημούσε μόνο (όπως μου εξήγησαν χωρίς να χρησιμοποιήσουν τα εισαγωγικά που τώρα θα χρησιμοποιήσω εγώ) στον «Τρίτο Κόσμο». Μ' έβαλαν σ' ένα νοσοκομείο της Λιέγης, μ' έκλεισαν σ' έναν σκοτεινό θάλαμο, με πέρασαν από μια εξέταση που έκανε το αίμα μου να βράζει, με αναισθητοποίησαν και μου άνοιξαν τη δεξιά μεριά του προσώπου, κάτω από τη γνάθο, για να μου

βγάλουν ένα γάγγλιο και να το στείλουν για καλλιέργεια· μετά από μία εβδομάδα, το εργαστήριο επιβεβαίωσε αυτό που είχε πει ο νεοφερμένος, χωρίς να χρειαστεί να προσφύγει σε τόσο πολλές και τόσο ακριβές εξετάσεις. Ακολούθησα επί εννέα μήνες μια τριπλή θεραπεία με αντιβιοτικά που έβαφαν τα ούρα μου με μια χτυπητή πορτοκαλιά απόχρωση· η φλεγμονή του γαγγλίου μειώθηκε σταδιακά· ένα πρωί ένιωσα υγρασία στο μαξιλάρι μου και συνειδητοποίησα ότι κάτι είχε σπάσει. Μετά απ' αυτό, το περίγραμμα του προσώπου μου έγινε πάλι κανονικό (εκτός από δύο ουλές: μία διακριτική και μία άλλη, προιόν της εγχείρησης, πιο φανερή), και μπόρεσα επιτέλους ν' αφήσω πίσω μου εκείνο το θέμα, αν και όλα αυτά τα χρόνια δεν έχω μπορέσει να το ξεχάσω εντελώς, αφού είναι εδώ οι ουλές για να μου το θυμίζουν. Όπως και να 'χει, ποτέ δεν πάψαμε να νιώθουμε απέραντη ευγνωμοσύνη, τόσο εγώ όσο και η οικογένειά μου, προς τον γιατρό Μπεναβίδες. Και το πρώτο που σκέφτηκα όταν ειδωθήκαμε για πρώτη φορά, εννιά χρόνια αργότερα, ήταν ότι δεν τον είχα ευχαριστήσει ποτέ όπως του άξιζε. Ίσως σ' αυτό οφείλεται το ότι δέχτηκα με τόση ευκολία την είσοδό του στη ζωή μου.

Συναντηθήκαμε τυχαία στην καφετέρια της Κλινικής Σάντα Φε. Η γυναίκα μου κι εγώ ήμαστε ήδη εσωτερικοί ασθενείς για δεκαπέντε μέρες, προσπαθώντας ν' αντιμετωπίσουμε όσο το δυνατόν καλύτερα την επείγουσα ανάγκη που μας είχε υποχρεώσει να παρατείνουμε τη διαμονή μας στην Μπογκοτά. Είχαμε προσγειωθεί αρχές Αυγούστου, μετά τη λήξη των εορτασμών της Ανεξαρτησίας,² με σκοπό να περάσουμε τις ευρωπαϊκές καλοκαιρινές διακοπές μας³ συντροφιά με τις οικογένειές μας και να επιστρέψουμε στη Βαρκελώνη εγκαίρως για τον τοκετό. Η

εγκυμοσύνη είχε φτάσει στην εικοστή τέταρτη εβδομάδα απολύτως φυσιολογικά, γεγονός για το οποίο νιώθαμε ευγνωμοσύνη καθημερινά: ξέραμε από την αρχή ότι η κυοφορία διδύμων ανήκει εξ ορισμού στην κατηγορία υψηλού κινδύνου. Αυτή η κανονικότητα, όμως, διακόπηκε μια Κυριακή, όταν, μετά από μια νύχτα με ενοχλήματα και περίεργους πόνους, επισκεφθήκαμε τον γιατρό Ρικάρδο Ρουέδα, τον ειδικό στις ωδίνες τοκετού που μας παρακολουθούσε απ' την αρχή. Μετά από έναν επιστάμενο υπέρηχο, ο Ρουέδα μάς είπε τα νέα.

«Πηγαίνετε στο σπίτι και φέρτε ρούχα» μου είπε. «Η σύζυγός σας θα μείνει εδώ μέχρι νεωτέρας.»

Μας εξήγησε τι συνέβαινε με το ύφος και τον τρόπο εκείνου που ανακοινώνει μια πυρκαγιά σ' ένα σινεμά: πρέπει να μεταδώσει τη σοβαρότητα του ζητήματος, αλλά όχι τόσο ώστε ο κόσμος να σκοτωθεί απ' τον πανικό. Περιέγραψε λεπτομερώς τι σημαίνει τραχηλική ανεπάρκεια, ρώτησε τη Μ αν είχε συσπάσεις, και στο τέλος μάς ανακοίνωσε την ανάγκη επείγουσας επέμβασης για να καθυστερήσουμε την αμετάκλητη διαδικασία που 'χε ξεκινήσει χωρίς να το καταλάβουμε. Αμέσως είπε –βρίσκοντας μια πυρκαγιά, προσπαθώντας ν' αποτρέψει μια πανικόβλητη φυγή– ότι ο πρόωρος τοκετός ήταν αναπόφευκτος, ότι δεν έμενε παρά να δούμε πόσον καιρό μπορούσαμε να κερδίσουμε μέσα σε μια κατάσταση τόσο αντίξοχη, κι ότι απ' αυτόν το χρόνο εξαρτιόνταν οι πιθανότητες επιβίωσης των θυγατέρων μου. Μ' άλλα λόγια, είχαμε ξεκινήσει έναν αγώνα δρόμου με αντίπαλο το ημερολόγιο, και ξέραμε πως οι κίνδυνοι, αν χάναμε την κούρσα, ήταν απ' αυτούς που καταστρέφουν ζωές. Από εκείνο το σημείο και μετά, όλες οι αποφάσεις είχαν σκοπό να καθυστερήσουν τον τοκετό. Όταν μπήκε ο Σεπτέμβριος, η

Μ είχε ήδη δεκατέσσερις μέρες κλεισμένη σ' ένα δωμάτιο του πρώτου ορόφου της κλινικής, ενώ της είχαν απαγορεύσει κάθε κίνηση, και υπέμενε καθημερινές εξετάσεις που 'χαν βάλει σε δοκιμασία την αντοχή μας, το θάρρος και τα νεύρα μας.

Η ρουτίνα των ημερών περιλάμβανε ενέσεις κορτιζόνης για να ωριμάσουν τα πνευμόνια των αγέννητων θυγατέρων μου, συχνές αιματοληψίες ώστε σε λίγο της γυναίκας μου δεν της είχαν μείνει ανέγγιχτα σημεία στα μπράτσα, και υπερήχους οι οποίοι μπορεί και να κρατούσαν δύο ώρες και μέσω των οποίων διαπιστωνόταν πόσο υγιείς ήταν οι δύο εγκέφαλοι, οι δύο σπονδυλικές στήλες και οι δύο καρδιές που ο πολύ γρήγορος παλμός τους δε συγχρονιζόταν ποτέ. Όχι πως η νυχτερινή ρουτίνα πήγαινε πίσω. Οι νοσοκόμες έμπαιναν ανά πάσα στιγμή να πάρουν στοιχεία και να κάνουν ερωτήσεις, και η έλλειψη αδιατάρακτου ύπνου, μαζί με την κατάσταση έντασης στην οποία ζούσαμε, μας έκανε ευέξαπτους. Η Μ είχε αρχίσει συσπάσεις που δεν τις ένιωθε· για να μειωθούν (ποτέ δεν κατάλαβα αν εννοούσαν σε ένταση ή σε συχνότητα), άρχισε να παίρνει ένα φάρμακο που το έλεγαν Adalat και που, όπως μας είχαν εξηγήσει, αυτό ευθυνόταν για τις απότομες εξάψεις της που με υποχρέωναν ν' ανοίγω διάπλατα το παράθυρο του δωματίου και να κοιμάμαι με την ανελέητη πρωινή παγωνιά της Μπογκοτά. Μερικές φορές, αφού είχα χάσει τον ύπνο μου από το κρύο ή από τις επισκέψεις των νοσοκόμων, έκανα μια βόλτα στην έρημη κλινική· καθόμουν στους δερμάτινους καναπέδες των αιθουσών αναμονής, αν έβρισκα κάποιο φωτισμένο σημείο, και διάβαζα λίγες σελίδες από τη *Δολίτα*, σε μια έκδοση απ' το εξώφυλλο της οποίας με παρατηρούσε ο Τζέρεμι Άιρονς⁴ ή διέτρεχα τους σκοτεινούς διαδρόμους, τις ώρες που η κλινική

έσβηνε τα μισά της φώτα νέον, πηγαίνοντας απ' το δωμάτιο στη ζώνη της νεογνολογίας, κι από κει, στην αίθουσα αναμονής των κινητών χειρουργικών μονάδων. Σ' αυτούς τους νυχτερινούς μου περιπάτους στους λευκούς διαδρόμους προσπαθούσα να θυμηθώ τις τελευταίες εξηγήσεις που 'χαμε πάρει απ' τους γιατρούς, και να προσδιορίσω τους κινδύνους που θα διέτρεχαν οι κόρες μου αν η γέννα συνέβαινε εκείνη τη στιγμή· μετά έκανα νοητικούς υπολογισμούς του βάρους που τα κορίτσια θα 'χαν πάρει τις τελευταίες μέρες, και του πόσο θ' αργούσαν να πάρουν το ελάχιστο αναγκαίο βάρος για να επιβιώσουν, και με προβλημάτιζε το γεγονός ότι η διάθεσή μου εξαρτιόταν απ' αυτό το επίμονο μέτρημα γραμμαρίων. Φρόντιζα, μάλιστα, να μην απομακρύνομαι πολύ από το δωμάτιο, και, εν πάση περιπτώσει, να 'χω το τηλέφωνο στο χέρι κι όχι σε καμιά τσέπη, για να 'μαι σίγουρος ότι θα το άκουγα. Χώρια που το κοίταζα όλη την ώρα: για να βεβαιωθώ ότι είχε σύνδεση, ότι είχε καλό σήμα, ότι οι κόρες μου δε θα γεννιόνταν απουσία μου επειδή έλειπαν τέσσερις μαύρες γραμμούλες στο μικρό γκρι στερέωμα μιας υγρής οθόνης.

Στη διάρκεια μιας απ' αυτές τις νυχτερινές εξορμήσεις αναγνώρισα τον Μπενναβίδες ή, μάλλον, μ' έκανε αυτός να τον αναγνωρίσω. Εγώ ανακάτευα ανόρεχτα τον δεύτερό μου καφέ με γάλα, καθισμένος σ' ένα απ' τα τραπέζια στο βάθος της πάντα ανοιχτής καφετέριας, μακριά από μια παρέα ειδικευομένων που έκαναν ένα διάλειμμα στη νυχτερινή τους βάρδια (στην πόλη μου είναι πάντα επίπονη, γεμάτη λίγη ή πολλή βία), ενώ, στο βιβλίο μου, η Λολίτα και ο Χάμπερτ Χάμπερτ ξεκινούσαν το ταξίδι τους στις Ηνωμένες Πολιτείες, από μοτέλ σε μοτέλ, γεμίζοντας πάρκινγκ με δάκρυα κι αθέμιτους έρωτες, βάζοντας

τη γεωγραφία σε κίνηση. Ο άνθρωπος με πλησίασε, μου συστήθηκε χωρίς πολλά πολλά και με ρώτησε δύο πράγματα: πρώτα, αν τον θυμόμουν, και μετά, πώς είχε καταλήξει όλο εκείνο με τα γάγγλια μου. Πριν μπορέσω ν' απαντήσω, είχε καθίσει. Κρατούσε σφιχτά, και με τα δυο του χέρια, το φλιτζάνι με τον καφέ του, σαν να φοβόταν πως θα του τον άρπαζε κανείς στα ξαφνικά. Ο καφές δεν ήταν μέσα σ' ένα απ' αυτά τα πλαστικά ποτήρια σαν από καταυλισμό προσφύγων που έδιναν σε μας τους άλλους, αλλά ένα συμπαγές πήλινο φλιτζάνι, βαμμένο σκούρο μπλε· το λογότυπο ενός πανεπιστημίου προσπαθούσε απεγνωσμένα να φανεί πίσω απ' τις μικρές παλάμες, πίσω απ' τα μισάνοιχτα δάχτυλα.

«Και τι κάνετε εδώ τέτοια ώρα;» με ρώτησε.

Του 'κανα μια συνοπτική περιγραφή: η απειλή του πρώου τοκετού, ο αριθμός των εβδομάδων, οι προγνώσεις. Αλλά ανακάλυψα πως δεν είχα και πολλή όρεξη να μιλήσω γι' αυτά, οπότε επιχείρησα ν' αλλάξω θέμα. «Εσείς;» τον ρώτησα.

«Επίσκεψη σ' έναν ασθενή» μου είπε.

«Και τι έχει ο ασθενής σας;»

«Φριχτούς πόνους» ήταν η βάνausη σύννοσή του. «Ηρθα να δω αν μπορώ να κάνω κάτι για να τον βοηθήσω.» Τότε άλλαξε κι εκείνος θέμα, αλλά χωρίς να μου δώσει την εντύπωση ότι δεν ήθελε να επεκταθεί κι άλλο. Ο Μπενabίδες δεν ήταν ο τύπος που αποφεύγει να μιλήσει για τον πόνο. «Διάβασα το μυθιστόρημά σας» είπε, «αυτό με τους Γερμανούς. Ποιος να μου το 'λεγε! Ο ασθενής μου έγινε συγγραφέας!»

«Ποιος να σας το 'λεγε, ναι...»

«Κι ότι θα 'γραφε πράγματα για γέρους!»

«Τι εννοείτε πράγματα για γέρους;»

«Πράγματα για τη δεκαετία του σαράντα. Πράγματα για τον Δεύτερο Παγκόσμιο. Για την 9η Απριλίου, όλα αυτά.»

Αναφερόταν στο βιβλίο μου που είχε εκδοθεί την προηγούμενη χρονιά. Η αρχή του ανέτρεχε στο 1999, όταν γνώρισα τη Ρουθ ντε Φρανκ, μια Γερμανοεβραία που, αφού γλίτωσε απ' τον ευρωπαϊκό όλεθρο κι έφτασε στην Κολομβία το 1938, είδε πώς η κολομβιανή κυβέρνηση, σύμμαχος των Συμμάχων, έκοβε τις διπλωματικές σχέσεις με τα κράτη του Άξονα κι άρχιζε να φυλακίζει τους πολίτες των εχθρών –υποστηρικτές ή φιλικά προσκείμενους στους ευρωπαίους φασίστες– σε εξοχικά πολυτελή ξενοδοχεία που είχαν μετατραπεί σε στρατόπεδα περιορισμού. Σε μια συνέντευξη που κράτησε τρεις ολόκληρες μέρες, είχα τη χαρά και το προνόμιο ν' ακούσω αυτή τη γυναίκα να μου διηγείται όλη της σχεδόν τη ζωή, και να την καταγράψω σ' ένα μικροσκοπικό σημειωματάριο, το μόνο που είχα βρει στο ξενοδοχείο όπου γνωριστήκαμε. Απ' όλη αυτή την παθιασμένη, πολυτάραχη ζωή της Ρουθ ντε Φρανκ, που διέτρεχε δύο ηπείρους και πάνω από επτά δεκαετίες, ξεχώριζε ένα συγκεκριμένο περιστατικό: η στιγμή κατά την οποία η οικογένειά της, οικογένεια διαφυγόντων εβραίων, είχε καταλήξει, εξαιτίας μιας απ' αυτές τις τραγικές ειρωνείες της ζωής, να διώκεται και στην Κολομβία, μόνο και μόνο επειδή ήταν Γερμανοί. Αυτή η βάνausη παρεξήγηση (όμως η λέξη παρεξήγηση είναι ατυχής και επιπόλαιη) μετατράπηκε στον πρώτο σφυγμό ενός μυθιστορήματος που το τιτλοφόρησα *Οι πληροφοριοδότες*.⁵ ενώ η ζωή και οι αναμνήσεις της Ρουθ ντε Φρανκ μετατράπηκαν, παραμορφωμένα με τον τρόπο με τον οποίο πάντα παραμορφώνει η μυθοπλασία, σ' εκείνα ενός κεντρικού χαρακτήρα του μυθιστορήματος, μιας κατά κάποιον τρόπο ηθικής πυξίδας

του κόσμου αυτής της μυθοπλασίας: της Σάρας Γκούτερμαν.

Το μυθιστόρημα, βέβαια, μιλούσε για πολύ περισσότερα πράγματα. Δεδομένου ότι είχε ως κέντρο του τη δεκαετία του σαράντα, ήταν αναπόφευκτο, κάποια στιγμή, η ιστορία ή και οι χαρακτήρες της να συναντηθούν με τα γεγονότα της 9ης Απριλίου 1948. Οι χαρακτήρες του μιλούν για κείνη την αποφράδα μέρα· ο πατέρας του αφηγητή, καθηγητής της ρητορικής, αναφέρεται πάντα με θαυμασμό στην υπεράνθρωπη τελειότητα των λόγων του Γκαϊτάν· σε δύο σύντομες σελίδες, ο αφηγητής πηγαίνει στο κέντρο της Μπογκοτά και επισκέπτεται τον τόπο του εγκλήματος, όπως έχω κάνει κι εγώ ο ίδιος πολλές φορές, και η Σάρα Γκούτερμαν, που τον συνοδεύει, σκύβει κάποια στιγμή για ν' αγγίξει τις ράγες του τραμ που, τη δεκαετία του σαράντα, ακόμα περνούσε απ' την εβδομή κάθετο. Στην κατάλευκη ησυχία της νυχτερινής καφετέριας, καθένας μόνος του μπρος στον καφέ του, ο γιατρός μου εξομολογήθηκε ότι αυτή ήταν η σκηνή – μια ηλικιωμένη πηγαίνει στο σημείο όπου ο Γκαϊτάν έπεσε χτυπημένος από σφαίρες, κι αγγίζει τις ράγες του εξαφανισμένου τραμ σαν να 'παιρνε το σφυγμό ενός πληγωμένου ζώου – που τον έκανε να με αναζητήσει. «Το 'χω κάνει κι εγώ αυτό» μου είπε.

«Ποιο αυτό;»

«Να πάω στο κέντρο. Να σταματήσω μπροστά στο κτίριο. Ακόμα και να σκύψω για ν' αγγίξω τις ράγες.» Έκανε μια παύση. Και μετά: «Εσάς πώς σας ήρθε αυτό;».

«Δεν ξέρω» του είπα. «Ίσως το 'χα μέσα μου από πάντα. Ένα από τα πρώτα μου διηγήματα ήταν για την 9η Απριλίου. Δε δημοσιεύτηκε ποτέ – ευτυχώς. Θυμάμαι μόνο ότι στο τέλος χιόνιζε.»

«Στην Μπογκοτά;»

«Στην Μπογκοτά, ναι. Πάνω στο σώμα του Γκαϊτάν. Πάνω στις ράγες.»

«Κατάλαβα» είπε. «Οπότε καλά κάνω και δε διαβάζω μυθοπλασίες.»

Έτσι ξεκινήσαμε να μιλάμε για την 9η Απριλίου. Μου 'κανε εντύπωση ότι ο Μπεναβίδες δεν αναφερόταν σ' εκείνη τη θρυλική μέρα με το πομπώδες όνομα Μπογκοτάσο⁶ που της είχαν δώσει οι Κολομβιανοί. Όχι· ο Μπεναβίδες έλεγε πάντα την ημερομηνία, καμιά φορά και μαζί με το έτος της, σαν να 'ταν το ονοματεπώνυμο κάποιου που αξίζει σεβασμό ή θαρρείς και η χρήση του παρωνυμίου ήταν μια εκδήλωση ασύγγνωστης οικειότητας. Άρχισε να μου διηγείται ιστορίες, κι εγώ προσπάθησα να μη μείνω πίσω. Αυτός μου μίλησε για τους ντετέκτιβ της Σκότλαντ Γιαρντ που είχε μετακαλέσει η κυβέρνηση το 1948 για να επιβλέψουν τις έρευνες, καθώς και για τη σύντομη αλληλογραφία που είχε πολλά χρόνια αργότερα μ' έναν απ' αυτούς, έναν τύπο ευγενέστατο που θυμόταν με νωπή αγανάκτηση τις μακρινές μέρες της επίσκεψής του στην Κολομβία, όταν η κυβέρνηση ζητούσε καθημερινά αποτελέσματα από τους ντετέκτιβ, ενώ, ταυτόχρονα, δεν παρέλειπε να τους βάζει όλα τα εμπόδια του κόσμου. Εγώ, από την άλλη, του μίλησα για τη συζήτησή μου με τη Λετίσια Γκονσάλες, θεία της γυναίκας μου, που τον σύζυγό της, ονόματι Χουάν Ρόα Σεργβάντες, τον είχαν πάρει στο κυνήγι κάτι φιλελεύθεροι με ματσέτες, επειδή τον μπέρδεψαν με τον ομώνυμο δολοφόνο· όταν τον γνώρισα, αυτός ο ίδιος μου μίλησε για εκείνες τις μέρες αγωνίας, αλλά αυτό που θυμόταν πιο έντονα (καταβάλλοντας προφανή προσπάθεια να συγκρατήσει τα δάκρυά του) ήταν η τιμωρία που του 'χαν επιβάλει οι αλλόφρονες γκαϊτανιστές: του 'καψαν τη βιβλιοθήκη.

«Μα είναι όνομα αυτό για κείνη τη μέρα;» είπε ο Μπενναβίδες.

Μετά εκείνος μου μίλησε για όσα του 'χε αφηγηθεί ο Ερνάντο ντε λα Εσπριέγια, ένας ασθενής από την κόστα που ήταν περαστικός από την Μπογκοτά όταν ξέσπασαν τα επεισόδια, κι είχε περάσει την πρώτη νύχτα μπρούμυτα πάνω σ' ένα σωρό πτώματα για να μην τον σκοτώσουν κι εκείνον. Κι εγώ του μίλησα για την επίσκεψή μου στο σπίτι του Γκαϊτάν, όταν πια το 'χαν μετατρέψει σε μουσείο και μπορούσε κανείς να δει σε μια γυάλινη βιτρίνα το μπλε μαρέν κοστούμι του φορεμένο σε μιαν ακέφαλη κούκλα, με τις τρύπες απ' τις σφαίρες στο ύφασμα (δύο ή τρεις, πια δε θυμάμαι) σε κοινή θέα... Μείναμε άλλα δεκαπέντε-είκοσι λεπτά εκεί, στην καφετέρια, απ' όπου οι ειδικευόμενοι είχαν φύγει, ανταλλάσσοντας ιστορίες όπως τα παιδιά ανταλλάσσουν χαρτάκια ποδοσφαιριστών. Κάποια στιγμή, όμως, ο Μπενναβίδες πρέπει να αισθάνθηκε ότι είχε γίνει ενοχλητικός ή ότι παραβίαζε το χρόνο της ηρεμίας μου. Αυτή την εντύπωση μου έδωσε: ότι ο Μπενναβίδες, όπως όλοι οι γιατροί που 'χουν ζήσει κοντά στον ξένο πόνο ή την ξένη αγωνία, ήξερε ότι οι ασθενείς ή οι συγγενείς τους χρειάζονται στιγμές μοναξιάς, που να μη μιλούν με κανέναν και να μην τους μιλάει κανείς. Και τότε με αποχαιρέτησε.

«Εγώ μένω κοντά, Βάσκες» μου είπε, τείνοντάς μου το χέρι. «Όποτε θέλετε να μιλήσετε για την 9η Απριλίου, περάστε από το σπίτι μου, να πιείτε ένα ουισκάκι και να σας διηγηθώ πράγματα. Γι' αυτό το θέμα δεν κουράζομαι ποτέ να μιλάω.»

Έμεινα για λίγο να σκέφτομαι ότι υπάρχουν τέτοιοι άνθρωποι στην Κολομβία: άνθρωποι για τους οποίους το να μιλούν για την 9η Απριλίου είναι ό,τι για άλλους το να παίζουν σκάκι ή

κινγκ, να λύνουν σταυρόλεξα, να κεντούν ή να συλλέγουν γραμματόσημα. Πάντως, για να τα λέμε όλα, δεν έχουν μείνει και πολλοί απ' αυτούς· σιγά σιγά εξαφανίζονται, χωρίς ν' αφήνουν κληρονόμους ή να 'χουν δημιουργήσει μια παράδοση, νικημένοι από την ακατάβλητη αμνησία που ανέκαθεν μάστιζε αυτή την ταλαίπωρη χώρα. Όμως ακόμα υπάρχουν, κι είναι φυσιολογικό, αφού η δολοφονία του Γκαϊτάν -του δικηγόρου ταπεινής καταγωγής που 'χε φτάσει στην κορυφή της πολιτικής κι είχε κληθεί να σώσει την Κολομβία απ' τις δικές της ανελήτες ελίτ, του λαμπρού ρήτορα που ήταν ικανός να συναιρεί στους λόγους του τις τόσο ασύμβατες επιρροές του Μαρξ και του Μουσολίνι- είναι ένας απ' τους εθνικούς μας μύθους, όπως μπορεί να είναι για έναν Αμερικανό η δολοφονία του Κένεντι ή για έναν Ισπανό η 23η Φεβρουαρίου.⁷ Όπως όλοι οι Κολομβιανοί, έτσι κι εγώ μεγάλωσα ακούγοντας ότι τον Γκαϊτάν τον είχαν σκοτώσει οι συντηρητικοί, ότι τον είχαν σκοτώσει οι φιλελεύθεροι, ότι τον είχαν σκοτώσει οι κομμουνιστές, ότι τον είχαν σκοτώσει οι ξένοι μυστικοί πράκτορες, ότι τον είχε σκοτώσει η εργατική τάξη όταν ένωσε προδομένη, ότι τον είχε σκοτώσει η ολιγαρχία όταν ένωσε απειλημένη· και πολύ σύντομα δέχτηκα, όπως δεχτήκαμε όλοι με τον καιρό, ότι ο δολοφόνος Χουάν Ρόα Σιέρα υπήρξε μόνο το οπλισμένο χέρι μιας συνωμοσίας που αποσιωπήθηκε επιτυχώς. Ίσως σ' αυτό οφείλεται η εμμονή μου μ' εκείνη τη μέρα: ποτέ δεν έχω νιώσει τη λατρεία που νιώθουν άλλοι για τη μορφή του Γκαϊτάν, η οποία μου φαίνεται πιο σκοτεινή απ' όσο είμαστε πρόθυμοι να παραδεχτούμε, κι όσο θαυμάζω τα χαρίσματά του, άλλο τόσο ενοχλούμαι απ' τη δημαγωγία του· ωστόσο, ξέρω πως αυτή η χώρα θα 'ταν σε πολύ καλύτερη κατάσταση αν δεν τον είχαν σκοτώσει, αλλά και, πάνω απ' όλα,

θα μπορούσε να κοιτάζεται με μεγαλύτερη ικανοποίηση στον καθρέφτη αν η δολοφονία δεν εξακολουθούσε να είναι ατιμώρητη, τόσα χρόνια μετά.

Η 9η Απριλίου είναι όντως ένα κενό στην ιστορία της Κολομβίας, αλλά είναι και πολλά άλλα πράγματα: μια μοναχική πράξη που έστειλε έναν ολόκληρο λαό σ' έναν αιματηρό πόλεμο· μια μαζική νεύρωση που μας έκανε να χάσουμε κάθε εμπιστοσύνη στον ίδιο τον εαυτό μας για πάνω από μισό αιώνα. Στο χρόνο που έχει περάσει από τότε, προσπαθήσαμε, μάταια, να κατανοήσουμε τι είχε συμβεί εκείνη την Παρασκευή του 1948, και πολλοί Κολομβιανοί το μετέτρεψαν σε κάτι σαν χόμπι, ξοδεύοντας εκεί το χρόνο και την ενέργειά τους. Όπως υπάρχουν και Αμερικανοί –εγώ ξέρω αρκετούς– που περνούν όλη τους τη ζωή μιλώντας για τη δολοφονία του Κένεντι, για τις λεπτομέρειές της, για κρυφά στοιχεία, ακόμα και τα πιο αμελητέα, κόσμος που ξέρει τι μάρκα παπούτσια φορούσε η Τζάκι τη μέρα της δολοφονίας, κόσμος που μπορεί να πει απέξω φράσεις ολόκληρες από το πόρισμα της Επιτροπής Ουόρεν.⁸ Μάλιστα, υπάρχουν και Ισπανοί –δεν ξέρω πολλούς, μόνο έναν, αλλά μου φτάνει– που δε σταματούν ποτέ να μιλούν για το αποτυχημένο πραξικόπημα της 23ης Φεβρουαρίου 1981 στη Μαδρίτη, και μπορούν με κλειστά τα μάτια να βρουν τις τρύπες απ' τις σφαίρες στους ημικυκλικούς τοίχους της ισπανικής Βουλής. Υπάρχουν τέτοιοι άνθρωποι σ' όλο τον κόσμο, φαντάζομαι, άνθρωποι που αντιδρούν έτσι στις συνωμοσίες των χωρών τους: τις μεταπλάθουν σε μια ιστορία που τη διηγούνται και την ξαναδιηγούνται, σαν παραμύθια για παιδιά, αλλά και τις καθιστούν μέρος της μνήμης ή της φαντασίας, ένα μέρος νοερό στο οποίο πηγαίνουμε για τουρισμό, για να νοσταλγήσουμε ή να ψάξουμε για κάτι που

‘χουμε χάσει. Ο γιατρός, όπως μου φάνηκε τότε, ήταν απ’ αυτούς τους ανθρώπους. Μήπως ήμουν κι εγώ; Ο Μπεναβίδες με είχε ρωτήσει *πώς μου ‘χε έρθει αυτό*, κι εγώ του ‘χα μιλήσει για ένα διήγημα που έγραψα στα φοιτητικά μου χρόνια. Αλλά δεν του ‘πα τίποτα για κάτι που ήταν η αφορμή του διηγήματος, ούτε για τη στιγμή που το ‘χα γράψει. Είχα πολύ καιρό να τα θυμηθώ όλα αυτά, και ξαφνιάστηκα που τότε, σ’ αυτές τις δύσκολες συνθήκες, τότε είχαν βρει να επιστρέψουν εκείνες οι αναμνήσεις.

Ήταν οι δύσκολες μέρες του 1991. Από τον Απρίλιο του 1984, όταν ο ναρκέμπορος Πάμπλο Εσκομπάρ έβαλε να δολοφονήσουν τον υπουργό Δικαιοσύνης Ροδρίγο Λάρα Μπονίγια, ένας πόλεμος ανάμεσα στο καρτέλ του Μεδεγίν και στο Κράτος τής Κολομβίας είχε καταλάβει αιφνιδιαστικά την πόλη μου ή την είχε μετατρέψει σε θέατρο επιχειρήσεων. Οι βόμβες έσκαγαν σε μέρη που είχαν επιλεγεί προσεκτικά από τους ναρκέμπορους ώστε να σκοτωθούν άμαχοι (με τη διαφορά ότι κανείς μας δεν ήταν άμαχος, και ήταν αφελές εκ μέρους μας που πιστεύαμε το αντίθετο). Την παραμονή μιας Ημέρας της Μητέρας, για να δώσω ένα παράδειγμα, δύο επιθέσεις σε εμπορικά κέντρα τής Μπογκοτά προκάλεσαν το θάνατο είκοσι ενός ανθρώπων· μια βόμβα στην Πλάσα ντε Τόρος του Μεδεγίν –άλλο παράδειγμα–, είκοσι δύο. Καθώς περνούσαν οι μήνες, αρχίζαμε να καταλαβαίνουμε ότι κανείς μας δεν ήταν εκτός κινδύνου, γιατί σε οποιονδήποτε μπορούσε να τύχει μια βόμβα οποτεδήποτε και οπουδήποτε. Λόγω κάποιου αταβισμού τον οποίο μόλις ανακαλύπταμε, τα σημεία των επιθέσεων έμεναν απαγορευμένα για τους πεζούς. Τμήματα ολόκληρα της πόλης χάνονταν για μας ή καθένα απ’ αυτά μετατρεπόταν σ’ ένα *memento mori*⁹

από τσιμέντο και τούβλα, ενώ εμείς, στο μεταξύ, προβαίναμε σ' αυτήν την ακόμα διστακτική αποκάλυψη: ότι ένα νέο είδος τύχης (της τύχης που μας χωρίζει από το θάνατο και, μαζί με την τύχη της αγάπης, είναι η πιο σημαντική, αλλά και η πιο επίμονη απ' όλες) είχε μπει στη ζωή μας με την αόρατη και, κυρίως, απρόβλεπτη μορφή ενός εκρηκτικού κύματος.

Εκείνη την εποχή είχα αρχίσει να σπουδάζω νομικά σ' ένα πανεπιστήμιο στο κέντρο της Μπογκοτά, ένα παλιό μοναστήρι του δέκατου έβδομου αιώνα το οποίο χρησιμοποιήθηκε σαν φυλακή για τους επαναστάτες της Ανεξαρτησίας, από τις σκάλες του οποίου κατέβηκε κάποιος για να οδηγηθεί στο ικρίωμα,¹⁰ και οι αίθουσες του οποίου με τους χοντρούς τοίχους είχαν διαπλάσει πολλούς προέδρους, όχι λίγους ποιητές και, σε κάποιες ατυχείς περιπτώσεις, ορισμένους προέδρους ποιητές. Στα μαθήματα, σπανίως μιλούσαμε για ό,τι συνέβαινε έξω· συζητούσαμε για το αν μια ομάδα σπηλαιολόγοι, που 'χουν παγιδευτεί σε μια σπηλιά, έχουν το δικαίωμα να φάνε ο ένας τον άλλον· συζητούσαμε για το αν ο Σάιλοκ, στον *Έμπορο της Βενετίας*, είχε το δικαίωμα να πάρει απ' τον Αντόνιο μια λίβρα από τη σάρκα του, κι αν είχε δικαίωμα η Πόρσια να τον εμποδίσει μ' ένα φτηνό τέχνασμα. Σε άλλα μαθήματα (στα περισσότερα μαθήματα) έπληττα με μια πλήξη σχεδόν σωματική, κάτι σαν βραχνά, σαν μια ελαφριά κρίση άγχους. Στη διάρκεια αυτής της ανείπωτης ανίας που λέγεται Πολιτική Δικονομία ή Περιουσιακό Δίκαιο, άρχισα να καταλαμβάνω όλο και πιο ψηλά έδρανα της αίθουσας, κι εκεί, προστατευμένος απ' τις πλάτες των άλλων, έβγαζα ένα βιβλίο του Μπόρχες ή του Βάργκας Γιόσα, ή του Φλομπέρ συστάσει του Βάργκας Γιόσα, ή του Στίβενσον και του Κάφκα συστάσει του Μπόρχες. Πολύ σύντομα έφτασα

στο συμπέρασμα ότι δεν άξιζε τον κόπο να πηγαίνω στο μάθημα για να στήνω αυτήν την καλομελετημένη τελετή ακαδημαϊκής απάτης· άρχισα τις απουσίες, άρχισα να χάνω το χρόνο μου παίζοντας μπιλιάρδο και μιλώντας για λογοτεχνία, ή ακούγοντας ηχογραφημένα ποιήματα του Λεόν ντε Γκρεΐφ ή του Πάμπλο Νερούδα στο σαλόνι με τους δερμάτινους καναπέδες του Οίκου Σίλβα,¹¹ ή περπατώντας γύρω γύρω απ' το πανεπιστήμιο χωρίς κανένα σκοπό ή συγκεκριμένη πορεία, πηγαίνοντας από τους λούστρους της πλατείας στο café δίπλα στο Τσόρο ντε Κεβέδο, απ' τα πολύβουα παγκάκια του Πάρκου Σανταντέρ στα απόμερα και σιωπηλά του Παλομάρ ντελ Πρίνσιπε, ή στην Εθνική Βιβλιοθήκη, με τα καμαράκια της του ενός τετραγωνικού μέτρου και τα τιγκαρισμένα ράφια της όπου στριμώχνονταν όλα τα μυθιστορήματα του λατινοαμερικανικού *μπουμ*, ή στο Templo de la Idea,¹² μια τριώροφη σπιταρόνα όπου δένονταν βιβλία από ιδιωτικές συλλογές και μπορούσες να καθίσεις στις σκάλες και να διαβάσεις ξένα βιβλία μέσα στη μυρωδιά της κόλλας και το σαματά των μηχανών. Έγραψα αφηρημένα διηγήματα με τις ποιητικές υπερβολές του *Εκατό χρόνια μοναξιά* και άλλα στα οποία μιμούνται την ιδιοσυγκρασιακή στίξη του Κορτάσαρ στο «Ζωολόγιο», ας πούμε, ή στο «Κίρκη». Τελειώνοντας το δεύτερο έτος της σχολής, συνειδητοποίησα κάτι που το επώαζα επί μήνες: ότι οι νομικές σπουδές μου ούτε μ' ενδιέφεραν ούτε θα μου χρησίμευαν σε τίποτα, αφού το μόνο μου πάθος ήταν να διαβάζω μυθοπλασία και, με τον καιρό, να μάθω και να τη γράφω.

Όσπου, μία από εκείνες τις μέρες, κάτι συνέβη.

Σ' ένα μάθημα Ιστορίας των Πολιτικών Ιδεών, μιλούσαμε για τον Χομπς ή τον Λοκ ή τον Μοντεσκιέ, όταν απ' το δρόμο ακούστηκαν δύο πυροβολισμοί. Η αίθουσά μας ήταν στον όγδοο

όροφο ενός κτιρίου που έβλεπε στην εβδόμη κάθετο· απ' το παράθυρό μας είχαμε προνομιακή θέα του δρόμου και του δυτικού πεζοδρομίου. Εγώ καθόμουν στην τελευταία σειρά, με την πλάτη ακουμπισμένη στον τοίχο, κι ήμουν ο πρώτος που έτρεξε να κοιτάξει απ' το παράθυρο: εκεί, στο πεζοδρόμιο, μπροστά στη βιτρίνα του Χαρτοπωλείου Panamericana, ήταν πεσμένο το σώμα που είχε μόλις δεχτεί τις σφαίρες και τώρα αιμορραγούσε ανάμεσα στον κόσμο που είχε μαζευτεί. Έψαξα μήπως δω τον σκοπευτή, αλλά τίποτα: κανείς δεν φαινόταν να κρατάει πιστόλι, κανείς δεν φαινόταν να τρέχει να εξαφανιστεί και, εν πάση περιπτώσει, δεν είδα ούτε κεφάλια στραμμένα προς κάποιον που το σκάει, ούτε βλέμματα περιέργειας, ούτε δάχτυλα που δείχνουν, γιατί οι Μπογκοτάνοι είχαν μάθει πια να μην μπλέκονται σε ξένα ζητήματα. Ο χτυπημένος φορούσε κοστούμι, αλλά όχι γραβάτα· το υφασμάτινο σακάκι του είχε ανοίξει με την πτώση κι άφηνε να φαίνεται ένα ματωμένο άσπρο πουκάμισο. Δε σάλευε. Σκέφτηκα: είναι νεκρός. Τότε, δύο περαστικοί τον σήκωσαν από χάμω, κι ένας άλλος βγήκε στο δρόμο και σταμάτησε ένα άσπρο βανάκι. Φόρτωσαν το σώμα στην καρότσα του αυτοκινήτου, κι ο ένας απ' τους δύο που τον είχαν σηκώσει ανέβηκε μαζί του. Αναρωτήθηκα αν τον γνώριζε ή αν τον είχε αναγνωρίσει εκείνη τη στιγμή, αν ήταν μαζί του τη στιγμή των πυροβολισμών (αν ήταν συνεταίρος του, για παράδειγμα, σε ποιος ξέρει τι βρομοδουλειές) ή αν τον κινούσαν απλώς η αλληλεγγύη και ο κολλητικός οίκτος. Το άσπρο βανάκι, χωρίς να περιμένει ν' ανάψει πράσινο το φανάρι τής Λεωφόρου Χιμένες, απέφυγε την κίνηση, πήρε μιαν απότομη αριστερή στροφή (κατάλαβα ότι πήγαιναν τον τραυματία στο Νοσοκομείο Σαν Χοσέ) και χάθηκε απ' τα μάτια μου.